

KAKO SE MONTIRA DOKUMENTARNI FILM?

Put kroz faze rada na montaži dokumentarnog filma otkriva svu kreativnu snagu ovog posla i njegovu povezanost sa režijom.

Problem montaže može se postaviti na više nivoa i često je teško objasniti nestručnima čime se montažer zapravo bavi. Čudno je da je još teže to objasniti mnogima koji bi po prirodi svoga posla morali znati što podrazumijeva sadržaj tog pojma.

U mnogim segmentima televizijskog programa, pa često i u okviru zahtjevnijih produkcija igranih i serijskih filmova, pod pojmom montaže se sačuvao zbroj radnji koje dovode do onoga što bi se u najboljem slučaju moglo okarakterizirati kao "priprema za emitiranje". To podrazumijeva da proizvod koji izlazi na ekran nema ponovljenih repeticija, uredno slijedi knjigu snimanja, nema tehničkih grešaka i u svakom pogledu predstavlja trijumf tehnike nad invencijom.

Faza 1: „Čitanje“ materijala

Prva faza u radu na dokumentarnom filmu je tzv. pregled materijala. Od njega u najvećoj mogućoj mjeri ovise sve ostale faze, pa i čitav film. Apsolutno je neophodno pregledati sav materijal u najdubljoj koncentraciji, čak i one dijelove koji su možda na snimanju označeni kao neuspješni. Oni često mogu biti okidač za neka neočekivana rješenja.

Taj prvi dio procesa odgovara pojmu čitanja u najširem smislu. Sve su opcije još u igri i od otvorenosti i prihvatljivosti montažera ovisi koliko će one biti prepoznate i iskorištene. Zato u ovoj fazi rada ne smije biti žurbe ni nestrpljenja jer se veoma lako može, uslijed neopreznosti, krenuti u potpuno neočekivanom i neželjenom smjeru.

Jako je važno da montažer i redatelj ne robuju onoj ideji koja je inicirala snimanje filma, već da pokušaju zajednički "pročitati" ono što u materijalu stvarno postoji. Posao montažera u dokumentarnom filmu donekle podsjeća na posao glumca koji ulogu mora propustiti kroz svoje biće i zatim je transponirati, ali je na određeni način još zahtjevniji jer je forma otvorena i nedefinirana u toj fazi rada.

Naravno, primijetit će netko, da i dokumentarci imaju ako ne scenarija, a ono bar sinopsise, i da je i kod njih prisutna režija na snimanju. Kao prvo, htio bih naglasiti da dokumentaraca ima raznih: od onih koji se snimaju u jednostavnim uvjetima - do onih čije snimanje predstavlja životno ugrožavajuću situaciju za ekipu, od onih koji su emotivno indiferentni - do onih koji razlažu emocije ljudi o kojima govore do katarzičnih razmjera, od onih koji se snimaju u dahu - do onih čije snimanje može potrajati i godinama itd.

U svakom slučaju, situacija pri snimanju dokumentarnog filma nikada ne može biti kontrolirana u onoj meri u kojoj je to u igranom filmu, a i tamo se rijetko dobije točno ono što je traženo. Zbog toga je neobično važno da snimatelj i redatelj deluju krajnje usklađeno i da je snimatelj dobro instruiran i motiviran jer brzina odvijanja događaja često ne ostavlja potrebno vrijeme za dogovore.

U svemu tome najljepše je to što je život nepredvidljiv, otima se dogovorima i scenarijima, i često odvodi priču na drugu stranu. Zbog toga je jako važno da montažer i redatelj ne robuju onoj ideji koja je inicirala snimanje filma, već pokušaju da zajednički "pročitaju" ono što u materijalu stvarno postoji. Tu je uloga montažera od velikog značaja jer se redatelj često ne može "dekontaminirati" od onoga što je zamislio i od situacija koje je na snimanju vidio i doživio, ali koje možda uopće nisu zabilježene na traci.

Faza 2: Eliminacija ili - od teksta do konteksta

Poslije faze pregleda materijala, koja može potrajati i danima, savjet mladim montažerima je da pređu na fazu grube eliminacije. Iz kompletnog materijala se izostavlja ono što sasvim sigurno neće ući u film. To mogu biti grube greške, kako snimateljske tako i aktera, ponovljene repeticije (uz savjet da je bolje ostaviti sve za šta u tom trenutku niste sigurni jer je lakše naknadno izbaciti nego ponovno tražiti

pa ubacivati), tonski neispravni kadrovi itd. Poslije ove faze materijal je već značajno skraćen, a vi bolje upoznati sa njim.

Montažer je uz redatelja jedini član ekipe koji stalno mora imati na umu cjelinu filma.

U slijedećem koraku je potrebno sve još jednom pregledati. U tom pregledu se ponovo izdvajaju kandidati za ispadanje, tako da cijeli proces liči na ljuštenje luka, gdje mora postojati postupnost u skidanju slojeva. Poslije nekoliko takvih prolazaka (ovisno o količini i težini materijala), struktura se počinje pojavljivati i pojedini dijelovi se pozicioniraju na određena mjesta.

U toj fazi još uvijek nema boljeg savjetnika od Aristotela i njegove podjele na uvod, razradu i zaključak. Osnovno je da se elementima mora dati takvo mjesto koje će omogućiti razvoj, gradaciju i čistu formu, bilo da će ona gledatelju biti očigledna, bilo implicitna.

Faza 3: Preslagivanje

Ako smo prvu fazu nazvali "čitanjem", drugu "eliminacijom" treća bi mogla dobiti naziva "preslagivanje". U ovoj fazi dolazi do izražaja elemenat montažerske domišljatosti i kreativnosti jer se postupkom dramaturške montaže uobličuje priča filma. Ona naravno mora biti suvisla, dobro postavljena, adekvatno ritmizirana, posebno odnosom sinhronih i off dijelova (tj. onoga što se govori u kameru i onoga što je "pokriveno" nekim netonskim kadrovima). Ako je sve dobro urađeno, film je sada kostur sa dobrim proporcijama i statikom.

Faza 4: Igra slike i muzike

Slijedeća faza uvodi sliku i muziku i tada počinje igra. Iako se smatra da postavljanje muzike na gotov film ubrzava proces proizvodnje, on svakako ne doprinosi kvaliteti rješenja.

Montažer je uz redatelja jedini član ekipe koji stalno mora imati na umu cjelinu filma i beskompromisno se odricati svega što ide na uštrb cjeline, ma kako to efektno samo za sebe bilo. O onome čemu su posvećene mnoge knjige o montaži - o upotrebi filmskog jezika, mjestu reza i elementima zanata - u ovom tekstu neću govoriti. Spomenuti ću samo citat Edwarda Dmytriaka koji kaže: "Ako ne možete rezati točno, vi režite logično".

Možda je najljepša stvarnost dokumentarnog filma smisleno uobličavanje kaosa života i pronalaženje konteksta iz razvedenog teksta sirovog materijala, a tome vas ne može naučiti nitko osim vaše istrajne posvećenosti i poštovanja kako materijala, autora i likova, tako i vas samih kao kreativnih suradnika.